

Ehtoollinen ja spiritualiteetti

Lutherin kuoleman jälkeistä aikaa on kuvattu usein oppiriitojen ajaksi. Tämä nimitys osuu kohteeseensa inhottavan tarkasti; toisaalta ei pidä kuitenkaan unohtaa, että koko reformaatio oli yksi suuri oppiriita. Jos Lutherin seuraajat olivat rettelöitsijöitä, oli Luther heidän isänsä. Jo pian Lutherin kuoleman jälkeen syntyi kiistoja erityisesti ehtoollisesta ja kristologiasta. Jännitteet ja epäselvyydet, jotka olivat olleet osittain olemassa jo Lutherin eläessä, purkautuivat hänen oppilaidensa välisissä kiistoissa. Juuri näiden kiistojen kohdalla tuntuu vaikealta ymmärtää miksi niistä piti vaahdota; kysymykset vapaasta tahdosta ja hyvien tekojen välttämättömyydestä tuntuvat huomattavasti mielekkäämmiltä.

Nämä oppiriidat eivät kuitenkaan olleet pelkkiä kiistoja sanoista. Sangen modernia olisi tulkita koko jupakka pelkäksi valtakurssiksi. Niillä jotka puolustivat Kristuksen ruumiin ja veren reaalista läsnäoloa ehtoollisessa oli kuitenkin (myös) selkeä pastoraaliteologinen motiivi. Tämä tulee erityisen kirkkaasti esiin Martin Chemnitzin ehtoollista (*De coena domini*) ja kristologiaa (*De duabus naturis in Christo*) käsittelevissä kirjoissa. Teokset tekee merkittäviksi vielä se, että ne määräsivät marssijärjestyksen luterilaisen kirkon sisällä mainituissa kysymyksissä.

Kuten jo aiemmin totesin, Luther itse oli kärhämöinnin varsinainen isä. Neuvottelussa sveitsin reformaattoreiden kanssa ongelmaksi muodostui kaksi sanaa: ”hoc est”. Tässäkään ei ollut kysymys vain jäykkäniskaisesta fundamentalismista, vaan taustalla oli maailmankatsomuksen perusteisiin käyvät erot, jotka esittelen seuraavassa lyhyesti.

1. Muutettaessa sana ’est’ eli ’on’ tarkoittamaan ’merkitsee’ avamaan ovi rannattomalle spekulatiolle ja tulkinnoille. Näin luovutaan kristilliseen uskoon liittyvästä varmuudesta. *Spiritus sanctus non est scepticus*. Toisin kuin saattaisi kuvitella Lutherin vaatimus tulkita sana ’on’ kirjaimellisesti ei johda opilliseen jäykkyyteen, vaan se palvelee ennenkaikkea jumalallisen salaisuuden varjelemista. Muissa tulkinnoissa jo lähtökohtaisesti pyritään selittämään jumalallinen eli se mitä se *merkitsee*. Tähän pohdiskeluun Luther ei halua mukaan. Leipä on Kristuksen ruumis ja viini on Kristuksen veri. Lisäksi kristillinen usko olemukseltaan olemista, osallisuutta itse Jumalan olemukseksi ja tämän olemisesta. Jos tästä olemisesta siirrytään tämän olemisen muodon ja laadun pohdiskeluun ei koskaan enää päästä itse olemiseen, sillä Jumala ei ole spekulatiion keinoin ymmärrettävissä. Hänet löytää sieltä missä hän itse sanoo olevansa.
2. Kristuksen todellinen läsnäolo luodussa varjelee kristillistä uskoa maallisen ja aineellisen todellisuuden uskonnolliselta pohjalta tapahtuvalta halveksunnalta. Aikoinaan eräs körttiläiseen herätykseen tullut isäntä hajotti talonsa nurkasta kaakeliuunin, koska se vaikutti liian maailmalliselta. Viidesläisyyden syntyvuosina 70-luvulla sohvakalusto, jolla oli pelattu korttia sai luvan siirtyä parvekkeelle. Luodun todellisuuden halveksunta on vaivannut kristillistä kulttuuria aina alusta asti. Loppujen lopuksi se kuitenkin pohjautuu hellenismiin (Platon), eikä ole kristinuskoon sisään rakennettu periaate, vaikka se ainakin suomalaisessa hurskaudessa joskus sellaiseksi tulkitaan. Tämänkaltaista pakanafilosofiasta ammentavaa hengellisyiden harjoitusta on ajatella, että Jumalan täytyy vaikuttaa sisäisesti ihmiseen suoraan ilman aineellista välittäjää. Voidaan jopa ajatella, että ei ole Jumalan arvolle sopivaa ”sotkea käsiään” materiaan. Lutherille kuitenkaan materia sinänsä ei saa

aikaan hengen inflaatiota, vaan Jumala on ennen kaikkea kohdattavissa juuri materiassa, ulkonaisessa ja ruumiillisessa muodossa. Tästä kertoo jo inkarnaatiokin; miksi Jumalan piti tulla ihmiseksi (materiaksi!), jos pelastus olisi voinut toteutua suoraan ilman välittäjää ja ainetta. Uskon irrottaminen materiasta saa aikaan myös uskon irrottamisen historiasta, jossa Jumala ilmoittaa itsensä tekojensa kautta; tällöin jäljelle jäävät vain ihmisten mielipiteet, kokemukset ja tuntemukset.

3. Niitä minkä tulee kuulua yhteen ei voi eikä saa erottaa toisistaan. Jumalan ja ihmisen todellisuuden on määrä kuulua yhteen. David Chytraeus puhuu taivaasta ”samanmuotoisuutena” (*conformitas*) Jumalan kanssa. Tämä samanmuotoisuus on koko ajan ollut ihmiskunnan *anfang* ja *endziel*. Näin ollen materia ja Jumala kuuluvat yhteen, eivätkä ole lähtökohtaisestikaan toisistaan erotettavissa, vaikkakin ne ovat olemukseltaan mitä erilaisimpia. Kristologiassakaan Kristuksen inhimillinen ja jumalallinen luonto ovat hahmoltaan kuin yö ja päivä, mutta silti ne ovat Kristuksen persoonassa yhtä sekoittumatta kuitenkaan toisiinsa. Kristuksessa Jumala on ihminen ja ihminen on Jumala, mutta jumaluus ja ihmisyys säilyttävät silti oman ominaislaatunsa eivätkä ne muutu toisiksi. Näin Jumala ei ole ihmisen ja luodun vastakohta, vaan lähtökohta ja vieläpä päämäärä. Tämä pelastushistoriallinen perspektiivi jää varjoon, jos luotu ja Luojan läsnäolo luodussa erotetaan toisistaan.

Luterilainen ehtoollisteologia tarjoaa siis jo lähtökohdissaan syviä maailmankatsomuksellisia linjauksia, jotka eivät voi olla antamatta sävyjä spiritualiteetin harjoitukseen. Mentäessä hieman pidemmälle, kristologiassa käytettäviin puhesääntöihin, voimme tehdä saman huomion.

Kristuksen todellinen läsnäolo ehtoollisessa on merkittävää ehtoollisen efektiivisyyden kannalta. Ehtoollisessa on läsnä ja saadaan se sama Kristuksen ruumis, johon jumaluus on asettunut asumaan ja joka on vuodattanut verensä ihmisten syntien tähden. Kristus on ensinnäkin ottanut inkarnaatiossa omakseen ihmisluonnon., toiseksi Hän on antanut sen kuolemaan lunnaina ihmisten puolesta ja kolmanneksi Hän antaa sen meille ehtoollisessa. Ehtoollisen nauttijat ottavat siis vastaan sen substanssin, ”jonka kautta synnit on annettu anteeksi, kuolema voitettu, elämä kommunikoitu ja jonka kautta Kristus yhdistää meidät itseensä jäseninään niin, että Hän on meissä ja me Hänessä.” (Chemnitz) Näin ollen on olennaista, että Kristuksen persoonassa on todellisesti samansukuinen ihmisluonto kuin syntiinlangenneella ihmiskunnalla.

Tämän substanssien samuuden pohjalta ehtoollisessa toteutuu kommuunio (*koinonia*) sen nauttijan ja Kristuksen välillä. Tämä kommuunio on luonteeltaan substantiaalinen eli kysymyksessä on yhteys, joka ei vain koske substanssien ominaisuuksia vaan itse substansseja. Ehtoollisessa ei siis anneta ensinnäkään vain fyysikaalista ravintoa; kysymyksessä ei myöskään ole vain Pyhän Hengen tai Kristuksen lahjojen ja voimavaikutusten antamisesta. Sen sijaan ehtoollisessa muodostuu yhteys Kristuksen ruumiiseen. Tämä Kristuksen ruumis taas on vastaavasti todellisesti osallinen itse Jumalasta. Näin ollen Kristuksen (materiaalinen) ruumis toimii välittäjänä ihmisen ja Jumalan välillä.

Sillä leivän kautta meidät yhdistetään Kristuksen ruumiiseen, ja ruumiin kautta Kristukseen itseensä, ja Kristuksen kautta Isään. Täten tulemme osallisiksi (koinonoi) Isästä, Pojasta ja Pyhästä Hengestä. Nämä asiat seuraavat pelastavasta kommuuniosta (koinonia) Herran ruumiiseen ja vereen ehtoollisessa.

Chemnitz jakaa kommuunion kohteen kolmeen osaan. Ensinnäkin ehtoollisvieras on yhteydessä Kristuksen ruumiiseen ja vereen, toiseksi Hän on yhteydessä Kirkkoon, joka on Kristuksen ruumis ja kolmanneksi hän on yhteydessä Kristuksen itseensä ja Hänen kauttaan Isään. Kaksi jälkimmäistä

kommuuniota ovat ensimmäisen seurauksia ja hedelmiä. Kommuunio kristilliseen seurakuntaan toteutuu ehtoollisessa läsnä olevan Kristuksen ruumiin kautta, johon ovat osallisia kaikki uskovat. Vaikka ehtoollinen ja siinä jaettavat aineet eivät numeerisesti ole yksi, on kuitenkin niissä läsnä oleva todellisuus, Kristus, yksi.

Ehtoollisessa toteutuva unio Kristuksen kanssa on enemmän kuin pelkästään uskossa toteutuva unio. Kuitenkin molemmissa on kysymys silti samasta jumal-inhimillisestä Kristuksesta, jonka kanssa ihminen yhdistyy. Ero unioiden välillä on analoginen aiemmin mainitun yleisen evankeliumin julistuksen ja henkilökohtaisesti ihmiselle suoritettavien sakramenttien suhteelle. Evankeliumin julistus on yleistä, mutta sakramentti kohdistuu aina yksilöön. Suurin ehtoollisessa toteutuvasta Kristus-kommunikaation lahjoista on kuitenkin syntien anteeksiantamus; muita lahjoja ts. uudistusta ei toki kielletä, mutta anteeksiantamuksella on suurin asema, koska kaikki muut lahjat perustuvat siihen. Niinpä anteeksiantamuksen korostamisen lisäksi Chemnitz nostaa esiin useita ehtoollisen sisältöön liittyviä tekijöitä, jotka kuvaavat sen vaikutusta. Ensiksikin ehtoollinen julistaa Kristuksen läsnäoloa; meidän ei siis tarvitse ”vaeltaa ympäri taivaan portteja epävarmana mistä taivaan kolkasta meidän tulisi etsiä Kristuksen inhimillistä luontoa ja josko me voisimme hänet löytää.” Uskon ei siis tarvitse korottautua etsimään Kristusta taivaasta, koska hän on luvannut olla läsnä ehtoollisessa. Tämä läsnäolo ei toteudu vain jumalallisen luonnon kautta vaan nimenomaisesti inhimillisen luonnon, joka on samaa olemusta kanssamme. Tämä luonto on väline, jonka kautta yhdistyminen Jumalaan tapahtuu.

Tässä yhdistymisessä tapahtuu autuas vaihto, jonka seurauksena ihmisen synnin turmelema luonto uudistuu, koska se on yhteydessä Kristuksen persoonaan, jossa ihmisluonto on parannettu. Kyrillosta lainaten Chemnitz sanoo Kristuksen oksastavan ”meidän säälittävän ja turmeltuneen luontomme Hänen pyhään ja elämää antavaan ihmisluontoonsa.”

Kristitty ei voi epäillä sitä, että Kristuksen suorittama sovitus ei olisi riittävä. Sen sijaan epäily voi koskea omaa tilaa Jumalan edessä. Olenko minä varmasti osallinen Kristuksen lahjoista? Näitä epäilyksiä vastaan ehtoollisessa konkretisoituu se kuinka Kristus antaa itsensä paitsi maailman syntien, myös henkilökohtaisesti uskovalle. Ehtoollinen on myös pelastuksen sinetti ja takuu uudesta liitosta, mikäli kasteessa perustettu liitto on ihmisen puolelta rikkoutunut.

Lisäksi ehtoollinen toimii muistuttajana niin, että se herättelee ja pitää yllä ihmisen uskoa, joka usein joutuu väärän varmuuden, välinpitämättömyyden ja unohduksen valtaan. Samaten se toimii merkinä yhteydestä muiden uskovien välillä. Aivan kuin leipä koostuu monista jyivistä ja viini monista rypäleistä, samoin kristityt ovat osallisia yhdestä Leivästä, joka on Kristuksen ruumis (1. Kor. 10:17) ja he juovat samaa Henkeä (1. Kor. 12:13).

Lopuksi ehtoollinen on myös eskatologinen merkki lihan ylösnousemuksesta. Kristityt ovat tässä elämässä monin tavoin vaivattuja, mutta ehtoollisessa Kristus antaa oman ruumiinsa ja verensä, jotka on korotettu tämän maailman murheiden yläpuolelle. Näin Kristus tahtoo osoittaa, että hän ei tahdo murheiden jatkuvan ainaisesti vaan kerran me saamme olla samanmuotoisia Hänen kirkastetun ruumiinsa kanssa, jonka Hän tarjoaa meille ehtoollisessa sinettinä meidän tulevasta kirkastumisestamme.

Ehtoollisessa, silloin kun se nautitaan oikein, yhdistyy kolme erityyppistä syömistä (*manducatio*). Ensinnäkin on leivän fyysinen (*manducatio physica*) syöminen. Toiseksi on sakramentaalinen syöminen (*manducatio sacramentalis*) ja kolmanneksi hengellinen syöminen (*manducatio spiritualis*). Fyysinen syöminen on päivänselvä ilmiö. Leipä ja viini laitetaan suuhun, pureskellaan, ne joutuvat vatsaan, josta ne sitten aikanaan imeytyvät elimistöön ja jäljelle jäävä osa ulostetaan.

Tästä ei ole mitään epäselvyyttä. Ongelman sen sijaan muodostaa Kristuksen ruumiin substanssi ja siihen liittyvä sakramentaalinen syöminen. Chemnitzin mukaan Kristus ei ole yhdistynyt ehtoollisaineisiin fyysisesti niin, että hampaillamme pureskelisimme Kristusta ja lopulta ulostaisimme hänet. Vaikka sakramentaalinen unio on reaallinen ja substantiaalinen, se ei kuitenkaan ole materiaallinen eikä Kristuksen ruumiin läsnäolo ole läsnäoloa sanan normaalissa merkityksessä, koska niin kuin jo todettiin, kyseessä on teologinen kieli. Chemnitz ottaa vertauskohdaksi Jeesuksen kasteen, jossa Pyhä Henki laskeutui kyyhkysen muodossa Jeesuksen päälle. Koska Jumala tahtoi tämän ulkoisen merkin kautta osoittaa Pyhän Hengen läsnäolon, on aivan sallittua sanoa, että Pyhä Henki laskeutui, vaikka mitään fysikaalista laskeutumista ei tapahtunutkaan, koska Henki jo itsessään ja olemuksellisesti täyttää kaiken luodun materian eikä sanan varsinaisessa merkityksessä liiku paikasta toiseen. Kristus ei siis sakramentaalisessa uniossa ole läsnä lokaalisesti tai materiaalisesti. Lisäksi heti kun ehtoollinen on vietetty eli ehtoollisaineet nautittu, sakramentaalinen unio purkautuu.

Kolmas syöminen tapa on hengellinen syöminen, joka merkitsee yksinkertaisesti uskoa. Tämä syöminen voi tapahtua ehtoollisessa tai sen ulkopuolella. Kun usko tarttuu Kristukseen ja omistaa Hänen siunauksensa ja lahjansa, voidaan meidän sanoa syövän Kristusta hengellisesti (Joh. 6). Jotta sakramentaalinen syöminen tuottaisi pelastuksen, täytyy myös hengellisen syöminen toteutua, muussa tapauksessa ehtoollinen nautitaan nauttijan tuomioksi. Ehtoolliseen oikeaan nauttimiseen niin, ettei sitä nautita tuomioksi, kuuluu ensinnäkin ehtoollisen luonteen oikea ymmärtäminen. Nauttijan täytyy tietää mistä ehtoollisessa on kysymys, mikä sen sisältä on ja miksi sitä tulee nauttia. Tämän lisäksi ehtoollinen vaatii uskoa, joka ei ole vain ulkoista asioiden tietämistä, vaan luottamusta siinä tarjolla olevaan Kristuksen pelastustekoon. Uskovalle sakramentaalinen syöminen sinetöi sen, minkä he ovat jo saaneet hengellisen syöminen kautta. Kun ehtoollinen nautitaan oikein, siinä toteutuvat silloin sekä sakramentaalinen että hengellinen syöminen. Chemnitzin mukaan myös epäuskoiset saavat Kristuksen ruumiin ja veren ja osallistuvat sakramentaaliseen syömiseen, mutta se ei hyödytä heitä, vaan se päinvastoin koituu heidän kohtalokseen. Kelvoton ehtoollisvieras on sellainen, joka ei halua tehdä parannusta synneistään, vaan aikoo vastedeskin pysyä niissä. Lisäksi Chemnitz vielä huomauttaa, että ehtoollisen kelvotonta nauttimista pahempi asia on, jos pappi ei kehota ja opeta ihmisiä koettelemaan itseään ja lähestymään ehtoollispöytää oikein.

Kristuksen pelastava läsnäolo toteutuu vain silloin kun ehtoollinen vietetään sen asetuksen mukaisesti, jolla Kristus sen on asettanut. Asetussanojen lisäksi oikeaan ehtoolliseen kuuluu myös ehtoollisen viettäminen. Sen vuoksi ehtoollisaineet tulisi konsekraation jälkeen käyttää loppuun, koska Kristus ei ole luvannut läsnäoloaan muuten kuin silloin, kun ehtoollista vietetään asetuksensa mukaisesti. Näin ehtoollisen vieton jälkeen ei tulisi enää alkaa pohtia josko Kristus on vielä leivässä läsnä. Huomion tulisi kiinnittyä sen sijaan Kristuksen läsnäoloon ja tämän vaikutukseen uskovassa ts. kilvoitukseen.